

هدف و ماهیت:

در دوره های تحصیلی روان شناسی دو هدف عمده مطرح است: اول، هدف اختصاصی، به منظور تربیت افرادی که مفاهیم و اصول نظری و عملی روش های پژوهش در این علم را فرا گرفته و حداقل مهارت های حرفه ای را در یکی از شاخه های روان شناسی عمومی، استثنایی و بالینی که در ایران کاربرد فراوان دارد، به دست آورند. دوم، هدف عمومی، بدین منظور که دانشجویان رشته های مختلف را با اصول نظریات، مفاهیم و روش های علم روان شناسی آشنا نماید.

روان شناسی طی تاریخچه کوتاه خود به گونه های متفاوتی تعریف شده است. نخستین دسته از روان شناسان حوزه کار خود را مطالعه فعالیت ذهنی می دانستند. با توسعه رفتارگرایی در آغاز قرن حاضر و تأکید آن بر مطالعه انحصاری پدیده های قابل اندازه گیری عینی، روان شناسی به عنوان بررسی رفتار تعریف شد. این تعریف معمولاً هم شامل مطالعه رفتار حیوان ها بود و هم رفتار انسان ها، با این فرض که اطلاعات حاصل از آزمایش با حیوان ها قابل تعمیم به انسان ها است. اما با توسعه روان شناسی پدیدار شناختی و روان شناسی شناختی، بار دیگر به تعریف قبلی رسیده ایم و در حال حاضر در تعاریف روان شناسی، هم به رفتار اشاره می شود و هم به فرآیندهای ذهنی و از نظر ما روانشناسی مطالعه علمی رفتار و فرآیندهای روانی می باشد. چون در این تعریف، روان شناسی هم به مطالعه عینی رفتار قابل مشاهده می پردازد و هم به فهم و درک فرآیندهای ذهنی که مستقیماً قابل مشاهده نیست و بر اساس داده های رفتاری و زیست شناختی قابل استنباط است، توجه دارد.

توانایی های مورد نیاز و قابل توصیه:

ریاضی خوب و آمار قوی از ملزومات این رشته است چون آمار یکی از سنگ بناهای روان شناسی است و همچنین زبان انگلیسی قوی، زیرا ما به زبان فارسی تعداد زیادی کتاب روان شناسی نداریم و دانشجو لازم است که به کتب مرجع این رشته که به زبان اصلی است مراجعه کند تا بتواند به مطالب جدید این علم دسترسی داشته باشد. دانشجوی این رشته باید نسبت به اطراف خود و جامعه خود دید عمیقی داشته باشد تا بتواند ظرافت های رفتاری افراد را درک کرده و در نهایت به ویژگی های روانی افراد پی ببرد. روانشناسی با در نظر گرفتن نیازهای طبیعی انسان و درک روح زمان، به عنوان پرچمدار مطالعه پیچیدگی های بشر امروز است. در یک تعریف ساختار شکن از روان شناسی، «روان شناسی عبارت از کشف دروغهایی است که به خود می گوئیم و همچنین تعیین حد و مرز راست هاست» در این تعریف انسان موجودی است که نخست باید خود را فتح کند. در نتیجه صداقت تمام عیار با خود پایه روان شناسی است. این تعریف روان شناسی را با خود شناسی پیوند می زند.

گرایش ها:

روانشناسی رشته نسبتاً جدیدی است که هنوز مراحل تکاملی را می گذراند. با وجودی که انجمن روان شناسی آمریکا تا کنون ۵۳ زمینه مختلف روانشناسی را شناسایی کرده است، اما به دلیل تنوع رفتارهای انسانی، زمینه های تازه به طور مستمر در حال پدید آمدن هستند.

به دلیل آنکه روانشناسی با موضوعات دیگری از قبیل زیست شناسی، فلسفه، انسان شناسی و جامعه شناسی نیز ارتباط دارد، شاخه های جدید پژوهشی و کاربردی به طور مستمر در حال شکل گیری است.

برخی از رشته های روانشناسی هم اکنون کاملاً جا افتاده اند و بسیاری از دانشگاه ها به ارائه دوره های آموزشی و مدرک دانشگاهی در آنها می پردازند.

این رشته ها شامل موارد زیر است:

روانشناسی کودکان استثنایی:

شاخه‌ای از دانش روانشناسی است که به تعریف کلیه مسایل مربوط به کودکان استثنایی از گستره کودکان تیزهوش تا کودکان عقب مانده ذهنی، کودکان نابینا و کم بینا، کودکان ناشنوا و کم شنوا، کودکان دارای ناتوانی های تکلمی، و کودکان دارای ناتوانی های حرکتی و ذهنی، و تمامی امور و تعاریف مربوط به پیشگیری و شناخت و آموزش این کودکان می پردازد.

روانشناسی بالینی:

روانشناسی بالینی شاخه‌ای از روانشناسی است که به درک، پیش بینی و درمان نابهنجاری، ناتوانی و آشفتگی های شناختی، هیجانی، زیست شناختی، روان شناختی، اجتماعی و رفتاری کمک می کند و در گستره وسیعی از جمعیت های در جستجوی درمان کاربرد دارد. نقش های شش گانه آن عبارت است از: ارزیابی و تشخیص، مداخله و درمان، مشاوره، آموزش و نظارت بر کار رواندرمانگرها، پژوهش و مدیریت. غالب کارهای روانشناس بالینی در راستای درمان و تشخیص، آموزش و پژوهش است.

زیست روانشناسی:

زیست روانشناسی شاخه‌ای از روانشناسی است که به تحلیل چگونگی تاثیر مغز و انتقال دهنده های عصبی بر رفتارها، افکار و احساسات می پردازد. این رشته را می توان به صورت ترکیبی از روانشناسی پایه و علم اعصاب در نظر گرفت. این رشته با نام های دیگری چون روانشناسی زیست شناختی، روانشناسی فیزیولوژیک و علم اعصاب رفتاری نیز شناخته می شود. زیست روانشناسان به بررسی چگونگی تعامل فرایندهای زیست شناختی با هیجانها، شناختها و سایر فرایندهای ذهنی می پردازند. رشته زیست روانشناسی با رشته های دیگری چون روانشناسی تطبیقی و روانشناسی تکاملی ارتباط دارد.

روانشناسی رشد:

روانشناسی رشد شاخه‌ای از علم روانشناسی است که به توصیف و تبیین تغییرات در طول زندگی فرد می پردازد و از رشته های مختلف زیست شناسی، جامعه شناسی، تعلیم و تربیت و پزشکی کمک می گیرد. اگر چه روانشناسی رشد به تمام مراحل زندگی انسان از تولد تا مرگ می پردازد، اما بر کودکی و نوجوانی تاکید دارد.

روانشناسی قانونی:

روانشناسی و پزشکی قانونی در مراحل رشد و تحول خود به اهداف یکدیگر نزدیک شده اند. در واقع هر دو رشته با مساله انحراف اجتماعی سر و کار دارند که موجب ایجاد امنیت در جامعه می شوند. روانشناسی قانونی به بررسی علل رفتار فردی و تغییر این رفتارها در حیطه قانون می پردازد و تلاش می کند رفتارهایی که از لحاظ قانونی نابهنجار بشمار می روند مورد بررسی و تفحص قرار دهد.

روانشناسی مدرسه:

روانشناسان مدرسه در داخل سیستم آموزشی کار می کنند و به دانش آموزان در زمینه های هیجانی، اجتماعی و تحصیلی کمک می کنند. هدف روانشناسی مدرسه، همکاری با اولیاء، معلمان و دانش آموزان در جهت ایجاد یک محیط آموزشی سالم با تمرکز بر نیازهای دانش آموزان است.

روانشناسی مدرسه یک حرفه ی نسبتاً جدید است. انجمن ملی روانشناسی مدرسه (NASP) در آمریکا در سال ۱۹۶۸ تأسیس شد و این رشته به طور رسمی به عنوان یک تخصص دکتری توسط انجمن روانشناسی آمریکا (APA) شناخته شد. در سال ۲۰۰۲، روانشناسی مدرسه یکی از ۱۰ حرفه پرتعداد در آمریکا بوده و تقاضا برای روانشناسان مدرسه همچنان رو به افزایش است.

روانشناسی صنعتی-سازمانی:

یکی از شاخه های جدید علم و معرفت که مساله نیروی انسانی و دیگر جنبه های مربوط دنیای کار را در کانون توجه خود دارد، روان شناسی صنعتی و سازمانی است. این شاخه از دانش مطالعه علمی رابطه میان انسان و دنیای کار را وجهه همت خود قرار داده است. در واقع، کاربرد و بسط و گسترش اصول روانشناسی است به مسایلی که انسان در تجارت و صناعت با آنها دست به گریبان است. از آنجا که شاخه روانشناسی صنعتی و سازمانی یکی از شاخه های کاربردی و فعال رشته مهم روانشناسی است و همچنین کشور نیز در آستانه توسعه اقتصادی و صنعتی است لذا استفاده از خدمات مشاوره روانشناسی صنعتی و سازمانی یکی از ضروریات دنیای تولید و کار است و بدون این گونه خدمات تولید با کیفیت در دنیای پر رقابت فعلی با مشکل روبروست. خدمات مشاوره ای با حل و فصل مشکلات کارکنان در ابعاد مختلف می تواند تخصص، انرژی و توان کارکنان را در اختیار اهداف و مأموریت سازمان قرار دهد.

روانشناسی اجتماعی:

روانشناسی اجتماعی مطالعه موضوعات، مشکلات و مسایل مرتبط با روانشناسی و جامعه است. روانشناسی اجتماعی، اثرات حضور دیگران را بر رفتار فرد یا رفتار خود را تحت تأثیر گروه مورد بررسی و مطالعه قرار می دهد. روشن است که تأثیر دیگران بر فرد مستلزم وجود روابط متقابل بین خود با دیگران است، بنابراین به یک تعریف دیگر روان شناسی اجتماعی به عنوان علم مطالعه رفتار متقابل بین انسان ها یا علم مطالعه تعامل انسان ها شناخته می شود.

روانشناسی در ایران:

روانشناسی تحت عنوان علم النفس یا اخلاق، بیش از هزار سال به عنوان یکی از شاخه های اصلی فلسفه در مراکز علمی ایران تدریس شده است. از رازی و ابن سینا و ناصر خسرو تا ملاصدرا کمتر متفکری را سراغ داریم که در آثار خود به این علم نپرداخته است.

به رغم رونق و شکوه آغازین، تا اوایل دهه ۱۳۴۰ فعالیت چشمگیری در روانشناسی وجود نداشت و این علم یا به عنوان بخشی از برنامه های رشته فلسفه و علوم تربیتی و یا به صورت بخشی از دوره های تربیت معلم تدریس می شد. دهه ۱۳۴۰ را باید دهه گسترش سازمانی روانشناسی در ایران نامید، چون طی این ده سال دوره لیسانس روانشناسی نخست در دانشگاه تهران و بعدها در سایر دانشگاه های ایران تأسیس گردید. در دانشگاه تهران دوره فوق لیسانس روانشناسی بوجود آمد و مؤسسه روانشناسی بنیان گذارده شد. برخی از این تحولات حاصل کوشش های دکتر محمود صناعی بود که در همان دوره پا به صحنه روانشناسی ایران گذاشت. خدمت بزرگ دکتر صناعی ترجمه کتاب اصول روانشناسی در سال ۱۳۴۲ بود.

در سال ۱۳۴۴ دکتر سعید شاملو بنیان گذار روانشناسی بالینی ایران اولین کلینیک مرکز مشاوره و راهنمایی در دانشگاه تهران را تأسیس کرد و بعدها بتدریج چنین مراکزی در دیگر دانشگاه ها تأسیس شد. با گسترش دوره های روانشناسی در دانشگاه های کشور کوشش های فراوانی در زمینه تألیف و ترجمه مکتب درسی در این رشته به عمل آمد.

وضعیت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر:

در دوره کارشناسی ارشد ۴ شاخه بالینی، عمومی، تربیتی و استثنایی وجود دارد که همین ۴ گرایش در دوره دکترا نیز تدریس می شوند.

آینده شغلی و بازار کار:

- مراحل رشد و تحول ذهنی و حرکتی کودکان چگونه است؟
- چگونه می توان از پیدایش بیماری های روانی پیشگیری کرد؟
- کدام شرایط خانوادگی و اجتماعی مشوق پرخاش گری، از خودبیگانگی و بزهکاری است؟
- بهترین شیوه درمان سیگار کشیدن یا چاقی کدام است؟
- چه شرایط و ابزاری را برای مأموران برج مراقبت فرودگاه باید فراهم نمود تا خطای آنان به حداقل برسد؟

- شکل و الگوی معماری منازل، ادارات و کارخانه ها چه اثری در بهداشت روانی افراد دارد؟

- چگونه می توان بازدهی و کارایی کارگران و کارمندان را افزایش داد؟

هر یک از سؤال های فوق به یکی از شاخه های علم روان شناسی باز می گردد. در واقع، امروزه روان شناسی با همه جنبه های زندگی ما ارتباط دارد و هر اندازه که جامعه پیچیده تر شود، روانشناسی نیز نقش مهمتری در حل مسائل آدمی بر عهده می گیرد. تا جایی که امروزه ما با حوزه های تخصصی جدیدی مثل روان شناسی مهندسی، روان شناسی محیطی، روان شناسی قانونی و روان شناسی کامپیوتر روبه رو هستیم. و این به معنای فرصت های شغلی متنوع و گسترده برای فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری است که می توانند به طور تخصصی در یکی از شاخه های این علم فعالیت کنند. البته در کشور ما بسیاری از حوزه های تخصصی روان شناسی ناشناخته باقی مانده اند و حتی حوزه های معروف و شناخته شده روان شناسی مثل روان شناسی بالینی، روان شناسی تربیتی، روان شناسی و آموزش کودکان استثنایی نیز جایگاه واقعی خود را در جامعه ما ندارند چرا که مؤسسات دولتی و خصوصی از نقش متخصصان روان شناسی در پیشبرد کارها اطلاعی ندارند.

اما با این وجود به گفته کارشناسان این رشته، آینده روان شناسی در کشور ما روشن و امیدبخش است و فارغ التحصیلان این رشته باید آینده خود را در فردا ببینند. چون کشور ما یکی از کشورهای در حال توسعه است و بدون بهره گیری از شاخه های مختلف روانشناسی نمی تواند توسعه همه جانبه داشته باشد.

از سوی دیگر کشور ما، کشور جوانی است و امروزه یکی از دغدغه های خانواده ها حفظ بهداشت روانی و بالا بردن سطح دانش فرزندان شان می باشد که این دو مهم نیز به یاری شاخه های مختلف روان شناسی از جمله روان شناسی رشد و روان شناسی تربیتی امکان پذیر است.

آنچه گفتیم در مورد فرصت های شغلی موجود برای فارغ التحصیلان این رشته در آینده است. اما امروزه نیز فارغ التحصیلان این رشته در درجه اول جذب آموزش و پرورش می شوند و یا در شرکت ها و سازمان ها به عنوان کارشناس روان شناسی فعالیت می کنند و عده ای نیز به عنوان دستیار متخصص روان شناسی بالینی و یا روان پزشک مشغول به کار هستند

عناوین درس های اصلی و اختصاصی :

روان شناسی عمومی ۱ و ۲ ، علم النفس از دیدگاه دانشمندان اسلامی ، آمار توصیفی ، فیزیولوژی عمومی (اعصاب و غدد) و روان شناسی، مبانی جامعه شناسی ، روان شناسی احساس و ادراک ، روان شناسی یادگیری و تربیتی و پرورشی، روان سنجی ، بهداشت روانی، اصول روان شناسی بالینی، روان شناسی کودکان استثنایی، روان شناسی بالینی کودک، روان شناسی انگیزش و هیجان و روش تحقیق.